

GOSPODARSKA IZOBRAZBA U HRVATSKOJ I SLAVONIJI

U radu se govori o počecima organizirane obuke za stručnjake za poljoprivrednu proizvodnju, od prve obrazovne institucije na ovom području - Križevačkog učilišta - pa do svih ostalih oblika podizanja gospodarske naobrazbe. U drugoj polovici, a osobito krajem 19. stoljeća, pristupilo se organiziranom djelovanju (I. Mallin) i stvaranju različitih oblika izobražavanja poljoprivrednih stručnjaka, i samih seoskih gospodara, a u cilju podizanja poljoprivredne proizvodnje, a time i bitnog utjecaja na cjelokupno narodno gospodarstvo s obzirom na značenje koje je u to vrijeme imala poljoprivredna proizvodnja u narodnom gospodarstvu.

Ključne riječi: gospodarstvo, obrazovanje, stručnjak, škola, tečaj, učilište.

Dokazano je da postoji vrlo uska veza između nivoa obrazovanja i nivoa razvoja.¹ Najopćenitiji podatak o nivou obrazovanja daje nam broj nepismenih stanovnika, odnosno postotak nepismenih u ukupnom broju stanovništva, izuzev djece ispod 5 godina života. U Hrvatskoj i Slavoniji bila je u tom pogledu, a prema popisima 1880, 1890, 1900. i 1910. slijedeća situacija:

Broj, odnosno postotak nepismenog stanovništva

Godina	Ukupno stanovništvo iznad 5 godina* starosti	Stanovnika iznad 5 godina života			
		pismenih	%	nepismenih	%
1880.	1,564.150	390.253	24,3	1,173.897	75,7
1890.	1,806.439	582.927	32,2	1,223.512	67,8
1900.	2,011.790	887.878	44,1	1,123.912	55,9
1910.	2,194.669	1,153.784	52,6	1,040.885	47,4

Izvor: Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, Zagreb, sv.I, str. 58-59. i sv.II, str. 40-41.

¹ Stipević, Vladimir: Poljoprivreda i privredni razvoj, Informator, Zagreb, str. 339-345

* U podacima za 1910. navedeno je stanovništvo starije od 6 godina života

Ovi podaci dovoljno jasno govore o stanju elementarne naobrazbe. U zemlji, gdje je nepismeno preko 50% stanovnika starijih od 5 godina, ne može biti govora o značajnijoj razini stručnog obrazovanja seoskih gospodara, pa samim tim ni o značajnijoj razini nivoa poljoprivredne proizvodnje.

Prije osnivanja gospodarskih učilišta u Hrvatskoj i Slavoniji stručno obrazovanje za poljoprivredu stjecalo se na gospodarskim učilištima u Monarhiji i inozemstvu.

Više i visoke gospodarske škole na području Monarhije bile su:

1. "Georgikon" - Visoko gospodarsko učilište u Keszthely-u, koje je 1797. osnovao grof György Festetics, prva institucija te vrste u Evropi.
2. Gospodarska akademija u Magyarovar-u, osnovana 1818.
3. Šumarska akademija u Seltmeczbaniy-i, osnovana 1809.
4. Gospodarska učilišta u Debreczenu, Kassi i Kolozsvaru.
5. Visoka poljoprivredna škola u Beču, osnovana 1872.

Izvan Monarhije gospodarska učilišta i fakulteti koje su polazili slušači iz Hrvatske i Slavonije su bili:

1. Poljoprivredna akademija u Kohenheimu kod Stuttgarta, osnovana 1818.
2. Kraljevska akademija za poljoprivredu u Poppelsdorfu kod Bonna, osnovana 1847.
3. Poljoprivredni fakultet Sveučilišta u Halle-u, osnovan 1862.
4. Poljoprivredni fakultet Sveučilišta u Leipzigu, osnovan 1869. god.
5. Visoka politehnička škola u Zürichu, osnovana 1871.
6. Kraljevska visoka tehnička škola u Münchenu, osnovana 1872.
7. Kraljevska visoka tehnička škola za poljoprivredu u Berlinu, osnovana 1881.

Slušači iz Hrvatske i Slavonije uglavnom su polazili učilišta u Ugarskoj, rjeđe u Austriji, a izuzetno u inozemstvu. Broj slušača na učilištima izvan Hrvatske i Slavonije kretao se, u prosjeku, od 35-50 u školskoj godini, no moramo naglasiti da je to bio broj upisanih slušača, od čega jedan dio nije završio studije, jedan dio, završivši studije, nije se zaposlio u struci, a neki se nisu ni vratili u Hrvatsku i Slavoniju. Stručni kadar osposobljen na taj način bio je suviše malobrojan da bi mogao udovoljiti svim potrebama gospodarstva Hrvatske i Slavonije za stručnim radnicima, te je bilo potrebno osnivati gospodarska učilišta u Hrvatskoj i Slavoniji.

Najstarija institucija koja je organizirano djelovala na podizanju gospodarske naobrazbe bilo je Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo iz Zagreba, koje je bilo značajan faktor u podizanju nivoa poljoprivredne proizvodnje. 1838. godine osnovana je pod predsjedništvom Janka Draškovića čitaonica, gdje su se sastajali plemići, velikaši,

svećenstvo, koji su, između ostalog, raspravljali i o narodnom gospodarstvu. Tu su se već iznosila zapažanja o lošem gospodarenju i potrebi da se organizirano pride rješavanju tog problema, tim više što se u drugim dijelovima Monarhije to radi već duže vrijeme. Ideju o zasnivanju gospodarskog društva dao je Juraj Haulik, biskup i kardinal zagrebački, koji je 3. veljače 1841. godine sazvao sastanak hrvatskog plemstva (tu još nema govora o tzv. "prostom puku") s namjerom da se izvrši osnivanje gospodarskog društva za Hrvatsku i Slavoniju. Sastanku je prisustvovalo 35 članova koji su osnovali društvo i izradili pravila. 2. studenoga iste godine stigla je potvrda pravila od strane kralja. Do prve skupštine - 24. studenoga 1841. - društvo je brojilo 195 članova. U međuvremenu ono je dobilo niz gospodarskih knjiga, priručnika, novina, dok je sam kardinal Haulik darovao zemljište za ogledna dobra. Već spomenutog dana održana je prva skupština na kojoj je izabran za predsjednika Juraj Haulik, za potpredsjednika Laval Nugent i Nikola Zdenčaj, za tajnika Dragutin Rakovac i Dragutin Klinggräf, dok su u odbor glavne uprave ušli Matija Belobrč, Aleksandar Drašković, Stjepan Köröskenny, Mirko Haraminčić, Ljudevit Jelačić, Tadija Ferić, Ignacio Kršnjavi i Antun Šufalj. Članovima novoosnovanog društva bilo je jasno da svojim akcijama i idejama moraju prodrijeti u široke slojeve naroda. No, pomoću sastanaka u društvu to nije bilo moguće, jer koji će se sitni seljak odazvati na takav sastanak? Veza sa širim slojevima naroda mogla se uspostaviti samo pomoću glasila društva, no za izlazak takvog glasila bilo je potrebno odobrenje vlade, a ono ni na nekoliko požurnica nikako nije dolazilo. Ne obazirući se na zakone i uredbe, 26. siječnja 1842. izašlo je "Priobćenje članovom horvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva" - naziv lista nije smio biti upotrijebljen bez dozvole. Konačno je 22. lipnja 1842. dobivena dozvola tako da je broj 7. od 30. srpnja 1842. izašao pod naslovom "List mesečni horvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva" kao službeni glasnik društva.

Pod tim naslovom izlazio je list kao mjesečnik do kraja 1849. godine. Od 1850. izlazi pod nazivom "List društva gospodarskoga Hrvatsko-slavonskoga" kao godišnjak. Takav način izlaženja nije ispunjavao osnovnu namjenu - prodor u šire slojeve, pa se odmah prišlo razmišljanju o prijelazu na izlaženje u kraćim intervalima. Od 1. siječnja 1853. izlazi list svake subote pod nazivom "Gospodarske novine", i tako do 7. travnja 1855. kada dobiva novi naziv "Gospodarski list" koji se zadržao i do današnjih dana, jedino od 1875. izlazi 2 puta mjesečno, a ne više svaki tjedan, ali je zato povećao broj stranica od 4 na 8.

24. studenoga 1841. održana je prva glavna skupština, izabrano je rukovodstvo i donesen zaključak o osnivanju 30 uzornih pokusnih gospodarstava. Radi toga i sam Haulik darovao je 10 jutara zemljišta. Također je upućena molba plemstvu i svećenstvu da dostave izvještaje o gospodarskim prilikama svog kraja. Iz dostavljenih izvještaja bilo je vidljivo da ne postoji točan uvid u brojno stanje stoke, pasmine, odnosno u opće stanje stočarstva. Zato je već na drugoj glavnoj skupštini 25. veljače 1842. zaključeno da se izvrši popis stoke i da se uvede marvinski katastar. Radi unapređenja stočarstva potrebno je narod poučavati za veću proizvodnju krmnog bilja, a čak je predloženo da se pomoću vlade

administrativnim mjerama riješi podizanje proizvodnje krmnog bilja. Naime, Haulik je predložio da se uputi prijedlog vladi da ova izda naredbu prema kojoj bi svaka kuća bila obavezna određeni dio zemljišta zasijati djetelinom.

Tako društvo u prvom periodu svoga rada obuhvaća uglavnom vlastelu i veleposjednike, a vrlo malo sitnih i srednjih seljaka. Nakon reorganizacije 1906/7. struktura članstva bitno se mijenja u korist manjih posjednika. Rad društva stalno je bio otežan zbog pomanjkanja novčanih sredstava, tako da čitav niz ideja, korisnih za narodno gospodarstvo, nikad nije mogao biti realiziran. Poljoprivredna proizvodnja bila je osnovna djelatnost u strukturi narodnog gospodarstva. No ona je bila opterećena lošom posjedovnom strukturom, niskim nivoom naobrazbe seoskih gospodara, ekstenzivnim načinom obrade zemljišta, lošom strukturom ratarskih kultura, slabom kvalitetom stočnog fonda i niskom proizvodnošću rada, što je sve usporavalo prijelaz iz prirodne na robno-novčanu privredu. Selo nije spremno dočekalo transformaciju proizvodnih odnosa, i dugo vrijeme iza pravnog uređenja novih odnosa još se osjećaju jaki ostaci starih odnosa. No, bez obzira na sve probleme koji su objektivno postojali, Gospodarsko društvo je u čitavom vremenu svoga djelovanja ipak bilo važan čimbenik u narodnom gospodarstvu. Za Gospodarsko društvo važno je naglasiti da je:

- u čitavom periodu svog djelovanja bilo jedan od glavnih nosilaca agrarne politike,
- organiziranim djelovanjem - mjerama i akcijama - nastojalo izvršiti transformaciju postojećih shvaćanja, tradicija i navika u procesu proizvodnje,
- u velikoj mjeri zaslužno što je poljoprivredna proizvodnja doživljavala kvalitetne promjene, uvođenjem novih pasmina, novih sorti, novih sredstava i novih načina obrade,
- činilo znatne napore u podizanju opće i gospodarske naobrazbe seoskih gospodara, kao nužnog preduvjeta unošenja novih metoda rada, te je bilo inicijator osnivanja gospodarskih škola i učilišta.

Posebno je značajno da je Gospodarsko društvo bilo inicijator podizanja gospodarske naobrazbe pa je, uz ostale aktivnosti, na tom području potaknulo osnivanje gospodarskog učilišta koje je i osnovano 1860. godine u Križevcima.

Kraljevsko gospodarsko i šumarsko učilište u Križevcima najstarije je gospodarsko učilište u Hrvatskoj i Slavoniji. Još u prvim danima djelovanja Gospodarskog društva razmatrana je nužnost osnivanja takvog učilišta

Dopisom od 22. studenoga 1853. godine, koji je ministar Bach uputio banu Josipu Jelačiću, ukazano je na potrebu osnivanja stručne gospodarske škole u Hrvatskoj i Slavoniji. Već 12. prosinca 1853. godine poslao je Jelačić raspis županijama i Gospodarskom društvu da se izjasne o mjestu gdje bi se osnovalo takvo učilište. Na taj dopis nitko se nije odazvao. 5. svibnja 1854. godine ministarstvo u Beču ponovno pokreće

isto pitanje, ali i opet se nitko nije odazvao. Problem je bio u osiguranju zemljišta za potrebe učilišta, što je bio uvjet za otvaranje škole. U ožujku 1856. godine, na inicijativu gradonačelnika Janka Gašparija, ponudilo je križevačko gradsko poglavarstvo potrebno zemljište i objekte za izvođenje obuke. Na tu ponudu posjetili su Križevce Skender pl. Šimunčić i Mojsije Baltić da na licu mjesta utvrde da li postoje svi traženi uvjeti za normalno djelovanje gospodarske škole. U zapisniku od 27. ožujka 1856. podnesen je pozitivan izvještaj na osnovi kojega je 7. rujna 1856. zatraženo da se u Križevcima otvori gospodarsko-šumarsko učilište za Hrvatsku i Slavoniju.²

Da bi učilište moglo raditi, u travnju 1857. ministarstvo unutrašnjih poslova je zatražilo da stručnjaci sastave pravila na osnovi kojih bi se osnivala gospodarska učilišta.³

Takva pravila dobila su 9. lipnja 1857. odobrenje na osnovi kojeg je 30. lipnja 1857. godine prihvaćen prijedlog Hrvatsko-slavonskog namjesništva predložen 7. rujna 1856. Po prihvaćanju prijedloga bilo je potrebno utvrditi visinu potrebnih sredstava, o čemu se vodila prepiska tokom druge polovice 1857. te 1858. godine. 18. srpnja 1858. došao je u Zagreb ministarski savjetnik dr. Pabst te je s Mojsijem Baltićem 20. i 21. srpnja u Križevcima izvršio pregled zgrada i zemljišta predviđenih za potrebe učilišta. Usprkos povoljnim izvještajima ministarstvo nije davalo rješenje, da bi 7. prosinca 1859. javilo da se zbog nepovoljnih financijskih prilika kao posljedica rata⁴ ne može otvoriti gospodarsko učilište u Križevcima.

Pošto je podmaršal Coronini postao ban, zainteresirao se za probleme u otvaranju gospodarskog učilišta u Križevcima te je u Beču 10. ožujka 1860. godine ponovio zahtjev za rješenje tog pitanja. Međutim, odgovor je bio da državne financije ne dozvoljavaju takav novi trošak te da se traženi zahtjev može riješiti samo ako zemaljska vlada preuzme troškove uređenja i djelovanja učilišta. Kako sam nije bio upućen u detalje financiranja, to je 16. ožujka 1860. godine pozvao u Beč Mojsija Baltića da obrazloži financijske mogućnosti otvaranja učilišta bez sredstava države. Kako je Baltić utvrdio da postoje osigurana sredstva od 72.250 forinti za potrebne zgrade i uređenje učilišta te mogućnost podmirenja ostalih troškova iz zaklada do vremena kad će gospodarsko učilište ostvarivati prihod, tako utvrđenu financijsku konstrukciju poslao je ban Coronini 22. ožujka 1860. godine ministarstvu, a 12. travnja 1860. god. donijeta je odluka o osnivanju gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcima.

2 Predviđeno je da učilište obrazuje i gospodare i šumare iz 2 razloga:

1) što su to usko povezana područja i

2) što bi otvaranje 2 učilišta, tj. jedno za šumare, a drugo za gospodare, značilo daleko veći trošak, što u ovom momentu nije bilo moguće osigurati.

3 Odnosi se jasno i na sva ostala gospodarska učilišta koja bi se osnivala u Hrvatskoj i Slavoniji.

4 Rat u Italiji završio je porazom i gubitkom Lombardije.

Već tri dana iza donesenog odobrenja prišlo se uređenju zgrada⁵ i pripremi zemljišta. 19. svibnja 1860. prihvaćena su Pravila unutarnjeg uređenja gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcima te raspisan natječaj za ravnatelja i nastavnike.

Radove na uređenju zgrade i zemljišta pomogle su mnoge općine besplatnim prijevozima, darivanjem materijala i rada, čime su bitno smanjeni troškovi. Do kraja listopada završeni su preostali radovi te izabran ravnatelj i nastavnici, pa je 19. studenoga 1860. godine svečano otvoreno Gospodarsko-šumarsko učilište u Križevcima.

Do 1865. godine dovršene su i ostale zgrade za smještaj osoblja te gospodarski objekti. Velik interes za takvo učilište vidi se i iz činjenice što je bez problema provedena komasacija zemljišta za potrebe učilišta, čime je bilo moguće ispuniti traženi zahtjev da učilište raspolaže zaokruženim posjedom veličine od 600 rali, da su neke općine osigurale stipendije od 200 forinti godišnje za polaznike višeg odjela i 120 forinti godišnje za polaznike ratarnice, kao i da su neki predstavnici plemstva darivali učilište.⁶

Uz svu pomoć u materijalu i radu investirano je i preko 215.000 forinti za nabavu i uređenje objekata i zemljišta. Sve to omogućilo je da se konačno uredi i počne djelovati Gospodarsko i šumarsko učilište u Križevcima.

U radu Križevačkog učilišta jasno se izražava nekoliko razdoblja. U prvom razdoblju, koje je trajalo 1860.-1877. godine, ravnatelji su bili Dragutin Lambl od osnivanja do siječnja 1874. i Vjekoslav Kőröskenji od siječnja 1874. do ožujka 1878. godine. Zadaci učilišta u tom razdoblju su bili:⁷

1. Znanstveno i praktički obrazovati mlade ljude, koji će gospodariti na imanjima srednje ruke ili će imanja uzimati u zakup ili pako obnašati službu kod uprave kojeg gospodarstva.
2. Znanstveno i praktično obrazovanje mladih ljudi, koji će obavljati službu šumara kod vlastele ili občina ili pako stupiti u državnu službu.
3. Praktično obrazovanje seoskih gospodara, koji će preuzeti ili vlastita gospodarstva ili pako stupiti u službu kod domaćih vlastelina".

Na osnovi pravila o unutarnjem uređenju bilo je određeno da se na više učilište mogu upisati osobe starije od 17 godina, zdrave, da su završile 3 razreda realke ili niže gimnazije

5 Za tu namjenu predviđen je dio zgrade bivše Županije jer je 1854. ukinuta Križevačka županija i podijeljena između Zagrebačke i Varaždinske županije pa su u Križevcima ostale samo neke službe, dok je dio zgrade ostao neiskorišten.

6 Svote su bile različite, što i nije bitno, ali možemo navesti npr. Mirko pl. Kuković je oporučno odredio da se 6000 dukata korisno uloži, a kad naraste na 10.000 dukata, da se preko zemaljske vlade koristi za potrebe stručne vinogradarske škole u učilištu.

7 Izvješće o radu zemaljske gospodarstvene uprave god. 1896-1905., svezak I, Zagreb, 1909., str. 39.

te da su jednu, odnosno dvije godine provele u praktičnom radu. Za kandidate koji nisu ispunjavali ove uvjete organiziran je pripremni tečaj.⁸ Školovanje je trajalo 2, izuzetno 3 godine.⁹ U prvoj godini prevladale su zajedničke osnovne discipline¹⁰, dok su u drugoj godini bili specijalistički predmeti, posebno za gospodare¹¹ te posebno za šumare¹².

Uz učilišta djelovala je i ratarnica u koju su se mogli upisati kandidati stariji od 16 godina, zdravi, te da znaju čitati, pisati i računati. Ratarnica je trajala 3 godine, a nastavni program¹³ bio je usmjeren više na praktično upoznavanje s gospodarskim poslovima, a manje na izučavanje teorije.

Odaziv kandidata, osobito za viši zavod, bio je mali, dok je ratarnicu polazilo nešto više kandidata. Tako je u razdoblju od 1860-1865. viši odjel polazilo prosječno godišnje 22, a ratarnicu 35 kandidata, 1866-1869. prosječno godišnje 19, odnosno 50 kandidata, a u razdoblju od 1870.-1876. prosječno godišnje 28, odnosno 52 kandidata. Uz ravnatelja u obuci je sudjelovalo 4 učitelja, 5 pomoćnih učitelja za praktičnu obuku te 2 pomoćna

- 8 Pripremni tečaj trajao je godinu dana, a na njemu se izučavalo Računstvo i Mjerstvo, Fizika, Prirodoslovlje i Životoslovlje bilja, Nauka o sastavu zemlje i tla u obće, Nauka o podneblju, Črtanje i Vježbanje u pismenim sastavcima, ukupno 15 sati tjedno. Taj tečaj ukinut je 1864. godine.
- 9 Tri godine polazili su učilište kandidati koji su se željeli osposobiti i za šumarsku i za gospodarsku struku.
- 10 U zajednički program ulazili su u I. semestru: Račun i algebra, Obća fizika i obća lučba, Uvod u prirodoslovlje i životoslovlje bilja, Nauka o sastavu zemlje i tla u obće, Nauka o podneblju, Črtanje i Vježbanje u pismenih sastavcima u ukupnom fondu od 28 sati tjedno te 8 do 10 sati tjedno praktičnog rada. U II. semestru izučavalo se: Mjerstvo, Mjeračina i rezanje, Mehanika i poznavanje strojeva, Obće gospodarstvo, Obće šumarstvo, Črtanje i Vježbanje u pismenih sastavcima, ukupno 28 sati tjedno te 8 do 10 sati tjedno praktičnog rada.
- 11 Predmeti koje su izučavali kandidati za gospodarsku struku bili su u I. semestru: Nauka o tlu, ratarstvu i gnoju, Naravoslovlje domaće živine, Živinarstvo, Odgajanje živine u obće (stočarstvo) i ovčarstvo, Konjarstvo i krmadarstvo, Gospodarenje i računarstvo, Črtanje, ukupno 25 sati tjedno te 10 do 12 sati tjedno praktičnih vježbi. U II. semestru predmeti su bili: Graditeljstvo, Gospodarsko biljarstvo, Sađenje i gojenje pojedinih travah, Livadarstvo, Govedarstvo, Pravljenje sira, Računanje dohoda, Vočarstvo, Vinogradarstvo, Svilarstvo i pčelarstvo, Gospodarsko zanatstvo, ukupno 26 sati tjedne nastave te 10 do 12 sati tjedno praktične obuke.
- 12 Posebni predmeti za šumarsku struku bili su u I. semestru: Šumarsko biljarstvo, Sađenje i gojenje šume, Upotrebljavanje šuma i šumarsko zanatstvo, Čuvanje šume, uz poznavanje šumskih bubah i šumarsko redarstvo, Lovstvo i Črtanje, u ukupnom trajanju od 25 sati tjedne nastave te 10 do 12 sati praktičnih vježbi.
U II. semestru izučavalo se: Graditeljstvo, Mjeračina šume, Šumarska službena pisma, Šumarsko računstvo i Črtanje, ukupno 25 sati tjedno te 10 do 12 sati praktičnih vježbi.
- 13 U ratarnici su se u trogodišnjem školovanju izučavali slijedeći predmeti: Vježbe u pisanju, Računstvo, Gospodarske radnje i proračuni po zadaći, Pučka fizika, Naravoslovlje domaće živine, Načela ratarstva i stočarstva, Počela mjerstva, Naposebno stočarstvo, Gospodarenje, Vježbanje u pismenom sastavljanju po zadaći, Poznavanje rastilah i strojeva; Razlaganje gospodarenja u zavodu, Šumarstvo, vočarstvo, svilarstvo, pravljenje masla i sira, varenje sapuna i sladorače u trajanju od 18 sati tjedno u svakoj godini učenja.

radnika. Poseban problem u tom razdoblju izražen je u slaboj opremljenosti učilišta sa zbirkama i znanstvenim aparatima¹⁴ te osobito u nužnosti velikih zahvata u zemljišta da se osposobe za potrebe zavodskog gospodarstva. Naime, od 616 jutara zemljišta, koje je grad Križevci ustupio za potrebe učilišta, bilo je 122 jutara oranica, 106 jutara livada, 35 jutara pašnjaka, 4 jutara vinograda i 348 jutara šuma. Ova zemljišta bila su uglavnom neobrađena, obrasla šikarom, dijelom močvarna te je bilo potrebno uložiti znatna sredstva i mnogo rada da se osposobe za namjenu.

Kako se u čitavoj monarhiji provodila reorganizacija stručnih škola, ukazala se potreba da se i Križevačko učilište reorganizira prema novim zahtjevima, to više što se za školovanje odazivao premali broj kandidata prema potrebama u gospodarstvu, a osobito u šumarstvu.

Na temelju stručnih mišljenja izrađen je elaborat koji je zemaljska vlada 16. srpnja 1876. godine predložila, a 21. siječnja 1877. godine Sabor prihvatio, čime je stvorena zakonska osnova za reorganizaciju učilišta. Na toj osnovi Gospodarsko i šumarsko učilište podijeljeno je na dva odjela: viši i niži učilišni odjel. Viši odjel imao je rang srednje škole a upisati su ga mogli kandidati s navršениh 15 godina života te završenih 4 razreda realke ili gimnazije.¹⁵ Školovanje je trajalo 3 godine i za gospodare i za šumare. Predmeti koji su se izučavali bili su zajednički¹⁶ za obje struke te posebni za svaku struku¹⁷. Nastava je održavana u obliku predavanja¹⁸ i praktičnih vježbi¹⁹.

14 Vrijednost učila iznosila je 1869. godine 3287 forinti, dok je stalnim ulaganjem u nabavu opreme vrijednost učila 1876. godine iznosila 16.150 forinti.

15 Kandidati, koji nisu imali ove uvjete, morali su polagati prijemni ispit prema zahtjevu profesora.

16 Zajednički predmeti su bili: Narodno gospodarstvo, Statistika, Aritmetika i algebra, Geometrija, Obća kemija, Agrikulturna kemija, Tloznanstvo i rudoslovlje, Botanika, Zoologija, Uputa u mikroskopiju, Graditeljstvo, Mehanika, Fizika, Klimatologija, Naravoslovlje domaćih životinja, Zakonoslovlje, Knjigovodstvo i Risanje prostoručno, graditeljsko i tlovidno.

17 Posebni predmeti za gospodare su bili: Ratarstvo i melioracije, Nauka o gnojidbi, Uzgoj gospodarskog bilja, Strojevi, Livadarstvo, Bolesti bilja, Vinogradarstvo, Voćarstvo, Povrtlarstvo, Pivničarstvo, Naravoslovlje domaćih životinja, Obće i posebno živinogojstvo, Gospodarska zoologija, Živinastvo, pčelarstvo i svilarstvo, Gospodarska tehnologija, Povijest i lietratura gospodarstva, Gospodarska statistika, Zakonoslovlje, Gospodarska uprava i taksacija, Knjigovodstvo, Razlaganje zavodskog gospodarstva i Risanje prostoručno, tlovidno i graditeljsko.

18 Polaznici tečaja za gospodare imali su predavanja u I. semestru 20 sati, u II. semestru 24 sata, u III. semestru 33 sata, u IV. 32 sata, u V. 33 sata te u VI. semestru 30 sati, dok su polaznici tečaja za šumare imali u I. semestru 24 sata, u II. 24 sata, u III. 27 sati, u IV. 25 sati, u V. 25 sati a u VI. 26 sati predavanja tjedno.

19 Praktične vježbe održavane su 2-3 puta tjedno po dva sata.

Tako zamišljen program trebao je poslužiti za teoretsku i praktičnu izobrazbu kadrova u gospodarskoj i šumarskoj struci, odnosno da ih osposobi za rad na vlastitim posjedima ili za zaposlenje na drugim posjedima.

Niži odjel ili ratarnica bila je usmjerena na praktičnu obuku seoskih gospodara, a mogli su je upisivati kandidati stariji od 16 godina, zdravi te oni koji su imali osnovnu naobrazbu.²⁰ Školovanje je trajalo 3 godine, a uz neke opće predmete najveći dio programa obuhvaćali su predmeti vezani za probleme iz prakse.²¹

U tom razdoblju, tj. od 1878-1902. godine, nešto je porastao broj polaznika tako da je Gospodarsko učilište godišnje polazilo prosječno 23 kandidata, Šumarsko učilište 53 kandidata, dok je Ratarnicu polazilo godišnje prosječno 57 kandidata.

Za izvođenje nastave - teoretske i praktične - povećan je broj osoblja u odnosu na prethodno razdoblje. Zaposleno je 13 učitelja²², 2 asistenta, tajnik i pisar. U ovom razdoblju ravnatelji su bili August Vichodil 1878-1890, Gustav Peksidr 1890.-1898. i Andrija Lenarčić od 1898. godine nadalje. 1891. godine održana je u Zagrebu povodom 50 godišnjice osnivanja Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva Jubilarna gospodarsko-šumarska izložba. Na toj izložbi izlagalo je i Gospodarsko i Šumarsko učilište iz Križevaca, a osnovni razlog izlaska na izložbu bilo je upoznavanje javnosti s radom i metodama nastave.²³ Učilište se prilagođavalo tražeći programe kojima će se postići

20 Tko nije imao potrebnu naobrazbu, morao je pristupiti prijemnom ispitu.

21 Tokom školovanja u Ratarnici su se izučavali slijedeći predmeti: Vjeronauk, Krasopis, Poslovni sastavci, Računstvo, Mjerstvo, Prirodopis bilja i rudarstva, Fizika, Naravoslovlje domaćih životinja, Živinarstvo, Obće živinogojstvo, Posebno živinogojstvo, Pčelarstvo i svilarstvo, Vinogradarstvo, Voćarstvo i povrtljarstvo, Ratarstvo, Uzgoj gospodarskog bilja, Obrtničtvo i pivničarstvo, Obće šumarstvo, Gospodarenje, Računovodstvo i Risanje. Tjedni fond sati iznosio je u I. semestru 20 sati, u II. semestru 15 sati, u III. semestru 20 sati, u IV. semestru 11 sati, u V. semestru 19 sati, a u VI. semestru 15 sati.

22 U ukupan broj učitelja ubrojani su i ravnatelj, upravitelj zavodskog gospodarstva, gospodarski pristav i zavodski vrtlar koji su istovremeno bili i učitelji.

23 Izlaskom na izložbu željela je uprava učilišta:

1. po mogućnosti zorno predočiti ustrojstvo cjelokupnog zavoda, zavodskog posjeda i gospodarstva te zavodske uprave;

2. predočiti znanstveni i stručni rad članova učiteljskog zbora;

3. predočiti metodu i uspjeh obuke;

4. sistematički složenom kolekcijom učila iz svih temeljnih, pomoćnih, gospodarskih i šumarskih disciplina široj publici predočiti, kojimi se sredstvi i pomagali u obuci služi današnja moderna gospodarska i šumarska znanost u obće i ujedno predočiti bogatstvo sbiraka našega domaćega zavoda, te pokazati na kakovom zornom temelju obuka u tom učilištu počiva;

5. predočiti uspjeh zavodskog gospodarstva".

Ibler, J.: "Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva u Zagrebu godine 1891", Zagreb, 1892, str. 133.

U istom radu detaljno je prikazano učešće učilišta na spomenutoj izložbi. Vidi: Ibler, J.: Isto, str. 133-155.

postići najbolji rezultati u stvaranju gospodarskih i šumarskih stručnjaka. Promjene, koje su se tražile u šumarskoj struci, uzrokovale su i promjene u školovanju šumara. Naime, zakonom od 22. siječnja 1894. o uređenju šumarsko-tehničke službe bilo je određeno da se za šumarsku službu višu od X. činovničkog razreda traži akademska naobrazba. Time su završeni šumari Križevačkog učilišta bili onemogućeni u daljnjem napredovanju. Istim zakonom dozvoljeno je da kroz 10 godina u šumarsku službu mogu stupiti osobe koje su završile bar srednju šumarsku školu, ali usprkos tome valjalo je misliti na podizanje učilišta za šumarsku struku na stupanj visoke škole. Prvi korak u tom pravcu bio je učinjen zakonom od 23. kolovoza 1894. godine o preustrojtstvu Kr. gospodarskog i šumarskog učilišta u Križevcima na osnovi kojeg su povišeni uvjeti za prijem na viši odjel Učilišta od 4 na 6 razreda gimnazije ili realke. Za gospodarsku struku ostavljena je mogućnost upisa i sa završenih 4 razreda gimnazije ili realke za kandidate koji polože prijemni ispit.²⁴

Za otvaranje visokoškolske institucije za obrazovanje šumara osobito je značajan Zakon o promicanju gospodarstva u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Obrazloženje prijedloga tog zakona, koji u suštini predstavlja program reformi i zahvata u narodno gospodarstvo, podnio je dr. Ivo Mallin na CLIX. sjednici Sabora 19. prosinca 1896. godine. Prijedlog je prihvaćen i kralj ga je odobrio 13. ožujka 1897. godine. U tom zakonu u § 7 određeno je da se "ustrojava Kraljevska šumarska akademija u Zagrebu, prislonjena uz Filozofski fakultet Kr. sveučilišta Franje Josipa I", te je 1898. godine otvorena Šumarska akademija u trogodišnjem trajanju. Time je prestala potreba za obrazovanjem šumara na Križevačkom učilištu pa je ono prekinuto koncem školske godine 1899./1900.

Zemaljska vlada na čelu s dr. Ivom Mallinom željela je otvoriti i visokoškolski studij gospodarstva u čemu nije uspjela. U tom pravcu vođeni su radovi na preuređenju Višeg gospodarskog odjela i Ratarnice. Na temelju provedene ankete utvrđeno je da se primaju kandidati sa završenih 6 razreda gimnazije ili realke, da veću pažnju valja posvetiti praktičnom radu, dok se teorija treba svesti na najnužnije, a u tu svrhu treba dalje urediti zavodsko gospodarstvo te, što je osobito značajno, osnivati te dalje razvijati znanstvene zavode: Agrikulturno-kemijski zavod, Bakteriološki zavod i Postaju za istraživanje sjemena. I Učilište i Zavodi stalno su ulagali u kadrove i opremu. Broj nastavnika do 1900. god. bilo je oko 20, a do kraja djelovanja učilišta prosječno je godišnje tu djelovalo 25 nastavnika. Školske godine 1898/99. vrijednost zbirki iznosila je oko 50.000 kruna, 1905. oko 75.000 kruna, a 1910. oko 78.000 kruna. Reorganizacija Učilišta tražila je dodatna sredstva (oko 110.000 kruna), što je namireno iz vlastitih izvora bez ikakve subvencije vlade. Time su stvorene osnove za otvaranje gospodarskog učilišta u rang u više škole.

Sve ove predradnje rezultirale su zakonskom osnovom od 16. travnja 1902. godine kojom je izvršeno preustrojtstvo Kr. gospodarskog i šumarskog učilišta u Križevcima u Kr.

24 Na prijemnom ispitu polagali su se matematika, prirodopis, fizika i kemija.

gospodarsko učilište u Križevcima. (Šumarska struka prestala je radom zbog otvaranja Šumarske akademije u Zagrebu). Iako je Zemaljska vlada na čelu s Mallinom imala za cilj da se otvori visokoškolski studij za gospodarstvo, u tome nije uspjela, ali otvaranje više škole može se ocijeniti kao upjeh Zemaljske vlade. Na osnovi spomenute zakonske osnove Križevačko učilište se sastojalo od Gospodarskog odjela koji je djelovao u rangu više škole i Ratarnice. Zadaci tako formiranog Učilišta su bili:²⁵

1. da naobrazi valjano gospodare više i niže kategorije;
2. da znanstvenim radom unaprijedi znanosti suvisle s gospodarstvom;
3. da praktičnim pokusima pokuša nove, racionalnije načine gospodarenja;
4. da uzornim gospodarstvom svojim pruži gospodarima zemlje valjan primjer kako treba gospodariti na gospodarstvu srednje veličine te na gospodarstvu seljakom".

U Više gospodarsko učilište mogli su se upisati kandidati s položenom velikom maturom, odnosno prijemnim ispitom²⁶, a nakon dvogodišnjeg studija i položenog diplomskog ispita morali su se dokazati u praktičnom radu na zavodskom dobru u Križevcima ili u Božjakovini.²⁷

Uz Više učilište djelovala je i Ratarnica u koju su se primali kandidati između 20-26 godina starosti sposobni za gospodarsku službu. Ratarnica je zadržala svoju osnovnu namjenu, tj. da upozna seoske gospodare s praktičnim dostignućima u gospodarstvu. Iako je bilo prigovora na njen rad - da je obuka suviše teoretska i da velik broj kandidata završivši obuku napušta gospodarsko zvanje (i do 50%) - ipak je činjenica da je znatan broj seoskih gospodara polazio ovu obuku i upoznao se s novim načinima rada u poljoprivredi.

U spomenutom zakonu "o promicanju gospodarstva u Hrvatskoj i Slavoniji", § 7. određeno je da se "ustrojava Kraljevska šumarska akademija u Zagrebu, prislonjena uz Filozofski fakultet Kr. sveučilišta Franje Josipa I". Iako je Mallin želio da se osnuje studij

-
- 25 Izvješće o radu zemaljske gospodarstvene uprave kralj. Hrvatske i Slavonije god. 1896-1905. sv. I, str. 45.
- 26 Na prijemnom ispitu polagali su se: Hrvatski, strani jezik (njemački, francuski, talijanski ili latinski), zemljopis, povijest, prirodopis, fizika, kemija i matematika.
- 27 Za osiguranje praktičnog djelovanja gospodara kupila je Zemaljska vlada Božjakovinu koja je služila kao ogledno dobro. Rad na Božjakovini detaljnije je opisan u "Izvješće o radu zemaljske gospodarstvene uprave kralj. Hrvatske i Slavonije 1896-1905", Zagreb, 1907, sv. V. Mallin je, predlažući vladi nužnost takvog objekta, imao pred očima Jankomir ili Maksimir. Pitanje je da li bi vlada u tako kratkom vremenu prišla realizaciji tog projekta da nije bila prisiljena. Naime, Zagrebačka štedionica, u koju je bio plasiran značajan iznos mađarskog kapitala, zapala je u krizu. Kako je dodijelila velik hipotekarni zajam Božjakovini, a situacija je tražila realizaciju zajma, Zemaljska vlada, da spasi svoja sredstva u Zagrebačkoj štedionici, otkupila je vlastelinstvo Božjakovinu.

gospodarstva i šumarstva na posebnom fakultetu ili visokoj školi, mađarska vlada nije dopustila otvaranje takve institucije do 1898. kad je otvorena Šumarska akademija u trogodišnjem trajanju. Studij gospodarstva kao visokoškolski studij nije ostvaren za života Mallina, iako je on 1906. ponovo zatražio da se riješi to pitanje.

No i otvaranje Akademije bio je velik uspjeh vlade.

Neposredni povod osnivanju Akademije bio je zakon o uređenju šumarsko-tehničke službe od 22. siječnja 1894. kojim je bilo određeno da se za šumarsku službu višu od X. činovničkog razreda traži akademska naobrazba. Tim je Zemaljska vlada dobila snažan adut da izbori odobrenje za otvaranje Šumarske akademije u Zagrebu, što je konačno i uspjela. U vremenu od osnivanja do 1905/6. završio je studij ukupno 51 polaznik, i to:

1901.	11	1904.	9
1902.	9	1905.	8
1903.	6	1906.	8

Za života Mallin nije dočekaao definitivno uređenje Šumarske akademije, i to iz dva razloga:

1. što ugarsko ministarstvo nije željelo priznati izjednačenim studij na Akademiji u Zagrebu sa studijem Visoke škole za šumarstvo u Ščavnici koja je u međuvremenu proširena na četverogodišnji studij,
2. što profesorski zbor Filozofskog fakulteta u Zagrebu nije prihvatio pripajanje Akademije tom fakultetu, iako je to bilo uobičajeno kod niza sveučilišta u Austriji, Njemačkoj, Engleskoj i sl.

No, bez obzira na to, ipak je osnivanje Šumarske akademije značilo značajan korak u podizanju obrazovanja za šumarsko osoblje.

Iza osnivanja križevačkog učilišta pokrenuta je inicijativa za osnivanje obrazovne institucije i na području Slavonije. Kao kandidati pojavili su se Osijek i Požega. Nakon dužih rasprava odlučeno je da se ratarnica osnuje u Požegi, što je učinjeno 1884.

Svrha Ratarnice bila je da se omogući izobrazba pripadnika seljačkog staleža u svim granama gospodarstva. Ratarnicu je u razdoblju od 1900-1910. polazilo 287 učenika, od čega je 80% ostalo u gospodarskoj struci, dok ju je 20% napuštalo.

Ratarnica je posjedovala 130 hektara oranica, povrtnjak, voćnjak, vinograd te stoku kako bi njeni polaznici mogli, uz teoretsku obuku, koja je bila nešto više naglašena nego u Križevcima, i praktički se upoznati s gospodarenjem.

Kako je vinogradarstvo uživalo glas važne privredne grane, a nije bilo dovoljno stručnih vinogradara, preložila je Zemaljska vlada Saboru osnivanje vinogradarske škole.

Filoksera je opustošila vinograde te je bilo potrebno izvršiti obnovu. Iz tih razloga otvorena je Vinogradarsko-voćarska škola u Petrinji 1893. godine. Uz vinogradarstvo izučavalo se i voćarstvo, a usput su se polaznici upoznavali i s drugim granama gospodarstva: ratarstvom, stočarstvom i dr.

Obuka je bila isključivo orijentirana na praktično izobražavanje gospodara, a teoretski dio sveden je na minimum. Škola je u tu svrhu posjedovala gospodarstvo, gdje su se održavale praktične vježbe. Do 1906. godine školu je polazilo 53 učenika, od kojih su samo trojica napustila struku i posvetila se drugom zanimanju.

Zbog unapređenja voćarstva i vinogradarstva željela je Zemaljska vlada u području pogodnom za te kulture, a to je bila Srijemska županija, podići jednu takvu obrazovnu ustanovu. Kao najpogodniji za tu svrhu izabran je Ilok gdje je 1901. počela raditi Vinogradarsko-voćarska škola. Od osnutka do 1911. školu je polazilo 116 učenika, od čega su samo šestorica napustila struku. Inače škola je osnovno težište izobrazbe stavila na praktične probleme, radi čega je organizirano školsko gospodarstvo koje je osim korištenja za praktičnu nastavu donosilo školi određene prihode i upoznavalo okolne gospodare s koristima uzgoja voćaka i vinograda. Osim obuke za polaznike škole organizirani su i tečajevi za seoske gospodare, i to iz: voćarstva, vinogradarstva i pivničarstva.

Osnivanjem Kraljevske hrvatsko-slavonske pastuharne počela se voditi organizirana briga o konjogojstvu. Tako je, između ostalog, zapaženo da se potkivanje konja ne vrši dovoljno stručno uslijed čega nastaju znatni gubici. Naime, u Hrvatskoj i Slavoniji je prema podacima bilo oko 250.000 konja. Ako računamo prosječnu vrijednost konja 200 kruna, dobivamo ukupnu vrijednost konja od 50 milijuna kruna. Loše potkivanje konja uzrokuje godišnji gubitak na vrijednosti konja od 10%, što iznosi do 5 milijuna kruna. Da se spriječe takvi značajni gubici, odlučeno je da se osnuje tečaj za "naobrazbu u potkivanju" u trajanju od 6 mjeseci. Prvi tečaj počeo je radom 1. srpnja 1886. godine, a do 1911. prošlo je kroza nj 1227 slušača. Ovo je naoko velik ukupan broj polaznika, no ne treba zaboraviti da je to razdoblje od 25 godina i da je velik dio ovih polaznika bio upućen na tečaj, a kasnije radio isključivo za potrebe vojske za koju je konjogojstvo bilo izuzetno značajno i tako nije djelovao neposredno u seoskom gospodarstvu.

Kako se na posjedima nalazio znatan broj radnika angažiran u stručnim radovima, a bez potrebne naobrazbe, te je djelovao samo na osnovi iskustva, odlučila je Zemaljska vlada da se takvo osoblje stručno izobraziti na tečajevima. U trajanju od dvije godine održavani su tečajevi iz voćarstva, vinogradarstva, vrtlarstva i mljekarstva. Tu su se polaznici, radeći u struci, upoznavali s novim metodama i novim sredstvima za određenu proizvodnju. Osim ovih stalnih tečajeva održavano je povremeno, prema zahtjevima gospodara ili njihovih udruženja, upoznavanje s novim strojevima, upućivanje u neke

praktične vještine - rezanje i cijepljenje loze, pivničarske poslove, proizvodnju mliječnih preradevina i sl.

Za proširenje obuke seoskih gospodara organizirane su zimske gospodarske škole gdje su profesori iz Križevaca održavali predavanja. Takve su škole radile 1909. u Sv. Ivanu Žabno, 1910. u Koprivnici, 1911. u Vrbovcu, a 1912. opet u Sv. Ivanu Žabno. Obuka u tako organiziranim školama pokazala se vrlo podesnom pa je u gospodarskom programu Zemaljske vlade bilo predviđeno otvaranje većeg broja takvih institucija²⁸

Za neposredno djelovanje u narodu Zemaljska vlada je odlučila uvesti putujuće učitelje koji će davati praktične savjete gospodarima, organizirati uzorna gospodarstva koja će indirektno utjecati na prihvaćanje naprednih shvaćanja u proizvodnji, te zimske gospodarske škole i pučka predavanja.

Na osnovi izloženog možemo zaključiti da su sve spomenute obrazovne institucije - učilišta, škole, tečajevi - osnivane i djelovale u pravcu upoznavanja seoskih gospodara s dostignućima u poljoprivrednoj proizvodnji, upoznavanja s novim ratarskim kulturama, s novim pasminama stoke i novim sredstvima rada, te se na taj način negdje sporije, negdje brže podizalo narodno gospodarstvo.

28 "Zimske gospodarske škole, osnovane na što široj bazi, su najsposobnije sredstvo, da se gospodarska obrazovanost čim brže i u tolikoj mjeri raširi, da se što prije postigne nužni razmjer znanja gospodara naprednim sredstvima gospodarske produkcije, koja se sredstva kod nas u inače hvalevrijednom opsegu uvadaju".

Prohaska, Lj.: "O gospodarskom školstvu", *Gospodarska smotra*, 1910/11., str. 145/6.

LITERATURA

1. Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
2. Frangeš, dr. Oton: "Dr. Ivo Mallin", Kolo Matice Hrvatske, VIII/1927.
3. Historički nacrt o postanku i razvitku kralj. gospodarskoga i šumarskoga učilišta u Križevciah u razdolju 1860-1885., Zagreb, 1885.
4. Ibler, Janko: "Gospodarsko-šumarska jubilarna izložba Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva u Zagrebu 1891"., Zagreb, 1892.
5. Izvješće o radu Zemaljske gospodarstvene uprave kraljevina Hrvatske i Slavonije, 1896-1905. svezak I, II, III, V. i VI/I. Zagreb, 1907.
6. Prohaska, Ljudevit: "O gospodarskom školstvu", Gospodarska smotra, Križevci, 1910/11.
7. Ređep, dr. Milivoj:
 - 1) "Dr Ivo Mallin"
 - 2) "Istraživanje Križevačkog učilišta"
 - 3) "Ekonomsko-agrarni pogledi Dragutina Lambala"Radovi izrađeni u okviru projekta 1.12.01.03.05. "Tri stoljeća agrarno-ekonomske misli na području Hrvatske 1650-1950".
Podaci pod 1 i 3 objavljeni u posebnoj ediciji pod nazivom kao i projekt.
8. Ređep, Milivoj: "Agrarna politika kraljevina Hrvatske i Slavonije 1868-1918., magistarski rad, Ekonomski fakultet, Zagreb, 1976.
9. Spomenica o pedesetogodišnjem postojanju kr. višeg gospodarskog učilišta i ratarnice u Križevcima, Križevci, 1910.
10. Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije, sv. I, Zagreb, 1913, sv. II, Zagreb, 1917.
11. Stipetić, dr. Vladimir: "Kretanje i tendencije u razvitku poljoprivredne proizvodnje na području NR Hrvatske", JAZU, Grada za gospodarsku povijest Hrvatske, knjiga 7, Zagreb, 1959.
12. Stipetić, Vladimir: "Poljoprivreda i privredni razvoj", Informator, Zagreb, 1969.
13. 115. obljetnica poljoprivrednog školstva u Križevcima, Križevci, 1975.

Primljeno: 1994-07-11

Redep, M. Agricultural Education in Croatia and Slavonia

S U M M A R Y

The paper deals with the commencement of the first organized courses for the training of specialist in agricultural production and traces the development of agricultural education from the first educational institution in this region, the agricultural school in Križevci, to other more advanced forms of training that appeared later. In the second half, and especially at the end of the 19th century, organized acitivity was directed (I. Mallin) towards the creation of different forms of education for the training of agricultural specialist as well as farmers themselves. All that was done with the aim of advancing agricultural production and thereby exerting important influence on the whole national economy considering the importance that agricultural production had for the national economy at that time.